

Одлуком Наставно-научног вијећа Економског факултета Брчко, Универзитета у Источном Сарајеву, број 03/2-768-5/20 од 16.12.2020. године, именована је Комисија за оцјену и одбрану урађене докторске дисертације кандидата мр.сц. Азире Османовић под насловом "Утицај креативног рачуноводства на финансијске извјештаје у Босни и Херцеговини".

(у даљем тексту: Комисија)¹ у сљедећем саставу:

1. Проф. др Недељко Тица, редовни професор, предсједник Комисије, Универзитет у Новом Саду, Пољопривредни факултет Нови Сад, Катедра: Агроекономија
2. Проф. др Срђан Лалић, ванредни професор, ментор и члан Комисије, Универзитет у Источном Сарајеву, Економски факултет Брчко
3. Доц. др Рената Лучић, доцент, члан комисије, Универзитет у Источном Сарајеву, Економски факултет Брчко

Комисија је прегледала и оцијенила докторску дисертацију и о томе подноси Наставно-научном вијећу Економског факултета Брчко, Универзитета у Источном Сарајеву сљедећи

ИЗВЈЕШТАЈ о оцјени урађене докторске дисертације

Примљено:	4.07.2022.		
Орг. јед.	Б р о ј	Прилог	Вриједност
	02/1-3/9/22		

1. Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области

Актуелност и одређивање за избор теме докторске дисертације кандидаткиња је образложила чињеницом да сваки корисник финансијских извјештаја жели да финансијски извјештаји дају објективне, истините и фер информације. На основу информација које се добију из финансијских извјештаја доносе се пословне одлуке за будуће пословање. Поред тога информације које се добијају из финансијских извјештаја потребне су и за бројне екстерне кориснике: банке, осигуравајуће и лизинг куће, купце, добављаче, запослене, државне институције или неке друге кориснике.

У вријеме када су све чешћи политички и економски скандали, који су углавном изазвани употребом финансијских извјештаја који нису слика стварног пословања предузећа, креативно рачуноводство добија на значају, и посвећује му се све већа пажња, јер су посљедице примјене креативног рачуноводства такве да изазивају огромне губитке и велике штете.

Због брисања граница између тржишта различитих земаља, као и због сталног развоја информационих технологија и примјене истих у пословању, долази до стварања такве пословне климе у предузећу гдје постоји вјероватноћа за настанак и постојање грешака, превара и манипулација финансијским извјештајима. Поред уобичајених проблема са којима се сусрећу босанскохерцеговачка предузећа као што је опстанак на тржишту, неизвјесност пословања, убрзана привредна кретања, она такођер треба да дају и велики допринос у спречавању финансијских превара и манипулација у финансијским извјештајима.

Са увођењем система интерне и екстерне контроле у предузећу могуће је смањити, али не и елиминисати проценат превара и манипулација запослених или менаџмента предузећа. Потребан је и адекватан људски потенцијал, разумљив етички кодекс као и обезбјеђење континуиране обуке за запослене у вези рачуноводствених грешака и манипулација финансијским извјештајима.

У процесу финансијског извјештавања најважнију улогу и одговорност имају менаџери, рачуновође и ревизори, али и државни и регулаторни органи. Да би у земљи било квалитетно

¹ Комисија има најмање три члана од којих најмање један није у радном односу на Универзитету

финансијско извјештавање неопходно је професионално и етично обављање активности од стране претходно наведених интересних група.

Примјена креативног рачуноводства не доводи само у опасност предузеће које примјењује технике креативног рачуноводства, него и цијелокупан привредни систем државе. У борби против овог растућег проблема предузећа се не могу ослонити само на досадашње контроле за спречавање и откривање превара, већ морају јасно дефинисати недозвољене активности и санкције за оне који почине превару. Откривање и истраживање узрока лажног финансијског извјештавања, али и превентиван приступ и спрјечавање незаконитог и друштвено неприхватљивог понашања, има за циљ повећање нивоа сигурности корисника финансијских информација.

2. Оцјену да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области

Ова дисертација је резултат оригиналног научног рада кандидата и даје оригиналан допринос науци, посебно у домену рачуноводства. Поред доприноса развоју теоријских спознаја резултати истраживања у оквиру ове дисертације ће бити од велике практичне користи менаџерима за управљање перформансама предузећа.

3. Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области

У области рачуноводства, кандидаткиња је у свом раду стекла значајно радно искуство, које јој је веома много користило у изради ове докторске дисертације.

По завршетку Економског факултета у Тузли као златни студент Универзитета у Тузли била је четири године ангажована као асистент спољни сарадник на Катедри за финансије, банкарство и осигурање на Економском факултету у Тузли.

Паралелно са тим ангажманом асистента 2010. године радила је као приправник у Руднику мрког угља Бановићи д.д. Бановићи. Након одрађеног приправничког стажа у периоду од 2011. до 2013. године радила је као клијент менаџер за мала и средња предузећа у Новој банци а.д. Бања Лука. Школске 2014./2015. године радила је као професор економске групе предмета у ЈУ Мјешовита средња школа Калесија. Привремено је била ангажована као стручни сарадник на пословима анализе у консултанском предузећу Тетрацонсалтинг доо Тузла.

Од 2015. године до данас ради као предавач на Катедри за рачуноводство на Високој школи Интернационална пословно – информациона академија Тузла. Од 2016. године запослена је у фармацеутском предузећу Боснафарм-груп доо Сарајево које је повезано предузеће са Зада пхармацеутицалс доо Лукавац, и тренутно ради као финансијски директор ове групације.

Уз рад 2012. године завршава и постдипломски студиј на Економском факултету Универзитета у Тузли.

Континуирано учествује на научним и стручним скуповима, и прати научну и стручну литературу.

Уз практична и теоријска знања које је стекла уз студирање и рад, кандидаткиња пријављује докторску дисертацију на Економском факултету Брчко "Утицај креативног рачуноводства на финансијске извјештаје у Босни и Херцеговини".

Успјешност у досадашњем раду, уз стечена практична искуства и усавршавања су препоручили кандидаткињу и тему за успјешну израду докторске дисертације.

4. Оцјену о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему (по поглављима)²

Докторске дисертације под насловом „Утицај креативног рачуноводства на финансијске

² Испуњеност обима и квалитета у односу на пријављену тему, нарочито, треба да садржи: аналитички и системски прилаз у оцјењивању истраживачког постављеног предмета, циља и задатака у истраживању; испуњеност научног прилаз у доказивања тврдњи или претпоставки у хипотезама, са обрадом података

извјештаје у Босни и Херцеговини“ кандидаткиње мр.сц. Азире Османовић је урађена на 183 странице, укључујући Увод, Закључак као и 10 слика, 15 табела, 16 графичких приказа, 67 књиге и публикације те 31 електронска извора.

4.1. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања огледа се у теоријско-емпиријском истраживању и научном доказивању неопходности истинитог и фер извјештавања у циљу унапређења пословног амбијента у Босни и Херцеговини. Предмет истраживања у овој докторској дисертацији подразумијева поступак утврђивања утицаја креативног рачуноводства на финансијске извјештаје, с циљем стварања бољег пословног амбијента у Босни и Херцеговини.

Уже посматрано, у докторској дисертацији су истражене методе креативног рачуноводства, односно мјере и технике за спречавање, и откривање истих. Теоријски дио анализе односи се на разматрање појма креативног рачуноводства, примјене рачуноводствених принципа, превара у рачуноводству, као и на разматрање начина за спречавање превара у рачуноводству.

Емпиријски дио анализе односи се на анализирање постојећег стања у предузећима у Босни и Херцеговини. Анкетирање је спроведено у периоду од краја септембра 2017. до краја маја 2018. године. Прикупљени подаци су обрађени и на основу њих може се закључити да се креативно рачуноводство у великој мјери примјењује у Босни и Херцеговини. У другој фази истраживања приказани су резултати анализираних финансијских извјештаја, како би се могла видјети потенцијална примјена креативног рачуноводства, а што за посљедицу може имати нереалне финансијске извјештаје који пружају нетачне податке крајним корисницима, и самим тим наносе велике материјалне штете.

На основуведеног истраживања утврђене су могућности спречавања примјене метода креативног рачуноводства, те је утврђен могући допринос наведеног на унапређење пословног амбијента у Босни и Херцеговини.

Општи циљ истраживања представљао је научну дескрипцију појаве све чешће примјене креативног рачуноводства у Босни и Херцеговини, а која негативно утиче на квалитет и повјерење у финансијске извјештаје, што за посљедицу има стварање лажне финансијске слике о успјешности предузећа, и стварања неповољног пословног амбијента. У том контексту утврђен је обим примјене креативног рачуноводства и метода које су кориштене, те је утврђено да се у Босни и Херцеговини у великој мјери примјењују технике креативног рачуноводства

У конципираној докторској дисертацији кандидаткиње полази се од чињенице да се основни циљ рачуноводства темељи се на истинитом и фер приказивању финансијског положаја предузећа, и да примјена креативног рачуноводства резултира да се “уљепшају” финансијски извјештаји и на тај начин се обмањују корисници финансијских извјештаја. То показују и догађаји у свијету, гдје је примјена креативног рачуноводства имала за посљедицу банкроте великих предузећа, а чије негативне ефекте цијела држава дуго мора санирати, јер су се стварале ланчане реакције и проблеми за бројна друга повезана предузећа, финансијске институције, као и државу.

Друштвени циљ овог рада је да има корист и употребу у пракси. На основу резултата истраживања до којих се дошло приликомведеног истраживања указало се на честу употребу креативног рачуноводства у Босни и Херцеговини, као и на важност и значај будућег усавршавања и ширења употребе техника откривања и мјера превенције истих, у циљу повећања повјерења у финансијске извјештаје уопће, а у коначници с циљем унапређења пословног амбијента у Босни и Херцеговини.

4.2. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Имајући у виду дефинисани проблем, предмет и циљ истраживања ове докторске дисертације постављена је основна хипотеза која гласи:

X0: Примјена креативног рачуноводства представља темељ за настанак грешака, кривотворених позиција, проневијера и превара у финансијским извјештајима, а што се директно одражава на квалитет финансијских извјештаја у предузећу.

Помоћне хипотезе које су постављене у истраживању у докторској дисертацију, а које су постављене у прилогу доказивању основне хипотезе су:

X1: Примјена креативног рачуноводства доводи до погрешног приказивања положаја привредног друштва;

X2: Одређивање материјално значајних позиција помаже при утврђивању позиција које су погодне за стварање могућности кривотворења;

X3: Потреба за увођењем нове професије форензичког рачуновође је оправдана како би се откриле, истражиле и ријешиле рачуноводствене преваре.

4.3. Методе које су кориштене у истраживању

У истраживању, формулисању и презетовању резултата истраживања кандидаткиња је користила бројне научне методе помоћу којих је реализовао истраживачки проблем и предмет истраживања, те доказала постављене хипотезе. На овај начин дошло је до сагледавања примјене метода, поступака, процедура и модела који се примјењују у предузећима у Босни и Херцеговини, и предложена су рјешења за спречавање примјене креативног рачуноводства.

Ради разматрања предмета истраживања, остваривања дефинисаног циља и сходно постављеним научним хипотезама, у дисертацији су кориштене уобичајене методе друштвених наука.

У оквиру секундарног истраживања (деск ресеарч) обрађени су доступни секундарни извори података, и то:

- књиге из подручја истраживања рачуноводства, ревизије, финансијског извјештавања;
- студије и чланци који третирају област рачуноводства и ревизије;
- стручни семинари и симпозији;
- законски прописи;
- Међународни рачуноводствени стандарди и Међународни стандарди финансијског извјештавања;
- интернет и сл.

У оквиру примарног истраживања прикупљени су подаци примјеном методе испитивања, при чему се користио анкетни упитник као образац прикупљања података. Подаци о предузећу су осигурани на темељу финансијских извјештаја као и на основу података добијених из анкетног упитника. Прикупљање примарних података се реализовало на темељу узорка који је структуриран по принципима пропорционалног стратификованог узорка, гдје је обиљежје за утврђивање стратума у узорку доминантна дјелатност којом се предузеће бави (шифра дјелатности), приход и број запослених. У првом дијелу анкетног упитника прикупљени су општи подаци о предузећу. У том смислу, важни подаци се односе на сједиште, правни облик, дјелатност којом се бави, и величину предузећа. С обзиром на специфичности уређења Босне и Херцеговине у виду два ентитета (РС и ФБиХ) те једног дистрикта (Брчко дистрикт), можемо рећи да прикупљени одговори реално приказују ситуацију у цјелокупној БиХ. Даљом анализом подаци из анкетног упитника су обрађени у циљу утврђивања нивоа примјене креативног рачуноводства, и

утицаја креативног рачуноводства на пословни амбијент у Босни и Херцеговини. С циљем утврђивања примјене креативног рачуноводства у БиХ анализирани су финансијски извјештаји пет случајно одобраних предузећа помоћу Алтмановог 3 скорa. На основу ове анализе предузећа су сврстана у одређену зону, на основу чега су се добиле информација гдје потенцијално могу да се искористе резултати овог показатеља за уљепшавање финансијских извјештаја. Обзиром да рачио анализа има изузетно важну улогу приликом откривања превара у оквиру примарног истраживања анализирани су финансијски извјештаји седам случајно одабраних предузећа. На основу рачио анализе дошло се до додатних информација о проблемима у пословању предузећа, који могу указивати на могућу примјену креативног рачуноводства.

У сврху квалитетног тестирања постављених хипотеза, истраживање је обављено са теоријског и емпиријског аспекта. Теоријски аспект истраживања обухватио је преглед и разматрање релевантне домаће и стране литературе, што је омогућило детаљно упознавање са досадашњим сазнањима из области рачуноводства и ревизије, прецизније утврђивање утицаја креативног рачуноводства на финансијске извјештаје.

Емпиријски аспект истраживања односи се на анализу употребе креативног рачуноводства у предузећима у БиХ. На основуведеног истраживања дошло се до података о примјени метода креативног рачуноводства у БиХ, односно њиховог утицаја на финансијске извјештаје. Поред тога анализиран је утицај примјене метода креативног рачуноводства на пословни амбијент у БиХ. Период који је обухваћен анализом јесте период од 2012. године до 2016. године, а за нека предузећа анализа је обухватила и период до 2018. године.

Поступак анализе састојао се из три корака. Први корак подразумијева обављање разговора са представницима предузећа и провођење поступка анкетирања. Други корак анализе финансијских извјештаја је обухватио утврђивање примјене креативног рачуноводства. Трећи корак анализе односио се на систематизовање утврђених значајности примјене креативног рачуноводства, односно учињених неправилности и пропуста у финансијским извјештајима предузећа.

Анализом ефеката примјене креативног рачуноводства утврђени су одговарајући закључци на основу којих су потврђене хипотезе.

Ради разматрања предмета истраживања, остваривања дефинисаног циља и сходно постављеним научним хипотезама, у дисертацији су кориштене уобичајене методе друштвених наука: метод анализе, метод синтезе, метод дескрипције, метод компарације, метод компилације, метод класификације, метод индукције, метод дедукције.

Истраживање је засновано на информацијама и подацима који су прикупљени из бројних извора које чине извештаји и подаци добијени од одређених предузећа, бројна домаћа и страна литература (књиге, уџбеници, публикације, стручни и научни часописи) као и подаци добијени са интернета.

Метод анализе је кориштен како би се одређене појаве које се односе на креативно рачуноводство, објасниле рашчлањивањем на њихове саставне дијелове. Овај метод је примјењиван кроз читав рад, а најзначајнија примјена је при утврђивању могућности стандардизовања законског оквира за осигурање квалитета финансијских извјештаја, а у циљу унапређења пословног амбијента у Босни и Херцеговини.

Метод синтезе примјењиван је приликом прикупљања релевантне литературе која се бави предметом истраживања. Најзначајнија примјена овог метода је при описивању и повезивања аналитичких појмова и сазнања о утврђивању примјене креативног рачуноводства у Босни и Херцеговини.

Метод дескрипције је кориштен у процесу дефинисања одређених појмова везаних за креативно рачуноводство, као и за доношење релевантних закључака истраживања којима

се потврђују дефинисане хипотезе.

Метод компарације је кориштен кроз комплетну структуру рада, а најзначајнија примјена је при анализи утицаја креативног рачуноводства на финансијске извјештаје предузећа у Босни и Херцеговини, односно утврђивању његовог утицаја на пословни амбијент у БиХ.

Метод компилације је кориштен за преузимање туђих опажања, закључака, ставова и спознаја, односно туђих резултата научно-истраживачког рада. То се односи на употребу туђих истраживања из области креативног рачуноводства, уз обавезно уобичајно цитирање оригиналних аутора.

Метод класификације је кориштен за систематску подјелу општих појмова на посебне, те се примјењује у цијелом раду.

Метод индукције је кориштен за формирање мишљења и општих тврдњи на основу појединачних случајева и посебних чињеница повезаних са могућностима за стандардизовање оквира за утврђивање утицаја креативног рачуноводства на финансијске извјештаје у Босни и Херцеговини.

Метод дедукције је кориштен за извођење конкретних закључака из општих сазнања о могућностима примјене креативног рачуноводства, и његовог утицаја на квалитет финансијских извјештаја.

4.4. Структура по поглављима и опис садржаја докторске дисертације

Бројни су фактори утицали на концепцију и структуру докторске дисертације. Један од најважнијих фактора се односио на анализу примјене креативног рачуноводства у Босни и Херцеговини, и начин на који се примјењује креативно рачуноводство. Урађено је компаративно поређење предузећа у Босни и Херцеговини. Поред наведеног, проблем и предмет истраживања, хипотезе, сврха и циљеви истраживања који су претходно образложени, наметнули су потребу, да се садржај, поред резимеа увода и закључака, обради у четири заокружена, логично распоређена и тематски повезана дијела.

САДРЖАЈ

УВОД

Предмет и циљеви истраживања

Хипотезе истраживања

Методологија истраживања

Кратак преглед рада

1. ПОЈАМ, ПРЕДМЕТ, ЦИЉЕВИ АНАЛИЗЕ ФИНАНСИЈСКИХ ИЗВЈЕШТАЈА, И РАЧУНОВОДСТВЕНИ ПРИНЦИПИ

1.1. Финансијски извјештаји као предмет анализе

1.1.1. Биланс стања као предмет анализе

1.1.2. Биланс успјеха као предмет анализе

1.1.3. Извјештај о токовима готовине као предмет анализе

1.1.4. Извјештај о промјенама на капиталу

1.1.5. Напомене као дио финансијских извјештаја и предмет анализе

1.2. Рачуноводствени принципи и њихова примјена

1.2.1. „Матцхинг“ принцип

1.2.2. Принцип реализације

1.2.3. Принцип хисторијског трошка

1.2.4. Принцип објективности података

1.2.5. Принцип конзистентности

1.2.6. Принцип материјалности

1.2.7. Принцип конзерватизма (рачуноводствена опрезност)

2. ПРЕВАРЕ У РАЧУНОВОДСТВУ И НАЧИН ЊИХОВОГ СПРЕЧАВАЊА

- 2.1. Појам преваре у рачуноводству
- 2.2. Мотиви за преваре у финансијским извјештајима
- 2.3. Посљедице превара у финансијским извјештајима
- 2.4. Пођела криминалних радњи у финансијским извјештајима
- 2.5. Спровођење аналитичких процедура (поступака) у циљу откривања превара
- 2.6. Спречавање превара у финансијским извјештајима
- 2.6.1. Сарбејнс – Окслијев закон
- 2.6.2. Црвене заставе
- 2.7. Појмовно одређивање и значај форензичког рачуноводства
- 2.8. Врсте форензичког рачуноводства
- 2.9. Циљеви и задаци форензичког рачуноводства
- 2.10. Поступак провођења форензичке истраге
- 2.10.1. Поступак проналаска доказа
- 2.10.2. Поступак анализе веза
- 2.10.3. Поступак надгледања
- 2.10.4. Провођење налога за претрес
- 2.10.5. Поступак наџора
- 2.10.6. Остале методе
- 2.11. Штете од превара и злоупотреба, и узрок настанка форензичког рачуноводства
3. УТИЦАЈ КРЕАТИВНОГ РАЧУНОВОДСТВА НА ФИНАНСИЈСКЕ ИЗВЈЕШТАЈЕ
- 3.1. Појам креативног рачуноводства
- 3.2. Појавни облици креативног рачуноводства
- 3.3. Циљеви и мотиви примјене креативног рачуноводства
- 3.4. Примјена метода код креативног рачуноводства
- 3.4.1. Уобличавање добитка као инструмент креативног рачуноводства
- 3.4.2. Уобличавање имовине као инструмент креативног рачуноводства
- 3.4.3. Уобличавање нето готовине из пословне активности као инструмент креативног рачуноводства
- 3.5. Подручје злоупотребе креативног рачуноводства
- 3.6. Најчешће манипулације у финансијским извјештајима примјеном поступка креативног рачуноводства
- 3.6.1. Утицај трошкова и калкулације трошкова на пословни резултат
- 3.7. Модели за откривање манипулација у финансијским извјештајима
- 3.7.1. Алтманов З скор
- 3.7.2. Бенеисх анализа
- 3.7.3. Бенфордов закон
- 3.7.4. Рацио анализа
4. АНАЛИЗА УТИЦАЈА КРЕАТИВНОГ РАЧУНОВОДСТВА НА ФИНАНСИЈСКЕ ИЗВЈЕШТАЈЕ, И ЊЕГОВЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ НА ПОСЛОВНИ АМБИЈЕНТ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ
- 4.1. Примјена креативног рачуноводства у предузећима у БиХ
- 4.2. Ограничења примјене креативног рачуноводства у БиХ
- 4.3. Оцјена нивоа утицаја креативног рачуноводства на финансијске извјештаје
- 4.4. Оцјена нивоа утицаја креативног рачуноводства на пословни амбијент у БиХ
- 4.5. Кључни извори неефикасности примјене рачуноводствених стандарда и законских прописа у БиХ
- 4.6. Импликације креативног рачуноводства на пословни амбијент у БиХ
- 4.7. Утицај законске регулативе на квалитет финансијских извјештаја, и импликација на пословни амбијент у БиХ

ЗАКЉУЧАК

ПРЕПОРУКЕ ЗА БУДУЋЕ ИСТРАЖИВАЊЕ

ЛИТЕРАТУРА

ПРИЛОЗИ

У Уводу дисертације, кандидаткиња је детаљно образложила проблем, предмет и циљеве

истраживања, затим досадашње научne радове у подручју истраживања, и поставила основну и помоћне хипотезе истраживања. Такође, навела је основне научне методе које је примјењивала у поступку истраживања, презентовала је очекиване резултате и научни допринос истраживања и образложила структуру дисертације.

У првом поглављу, Појам, предмет, циљеви анализе финансијских извјештаја и рачуноводствени принципи, објашњени су основни појмови везани за финансијске извјештаје и примјену рачуноводствених принципа. Прво су објашњене основне врсте и карактеристике финансијских извјештаја, а на крају је објашњена примјена рачуноводствених принципа.

У другом дијелу, Преваре у рачуноводству и начин њиховог спречавања, обрађен је појам превара у рачуноводству, затим мотиви за чињење превара, као и посљедице превара у рачуноводству. Поред тога у другом поглављу анализирани су и криминалне радње у финансијским извјештајима, као и поступак провођења аналитичких процедура у циљу откривања превара, и начин спрачавања превара у финансијским извјештајима. У другом поглављу такође је обрађен и појам и значај форензичког рачуноводства, његови циљеви и задаци, те поступак провођења форензичке истраге. Порад тога у другом дијелу рада наведене су и штете од превара и злоупотреба које настају у пословању предузећа.

Утицај креативног рачуноводства на финансијске извјештаје разматран је у трећем дијелу рада. У њему су дефинисани основни појмови везани за креативно рачуноводство, и анализирани су и циљеви и мотиви примјене креативног рачуноводства, као и њихов утицај на финансијске извјештаје, као и најчешће манипулације у финансијским извјештајима. Приликом анализе најчешћих манипулација у финансијским извјештајима посебно се осврнуло на манипулације везане за трошкове, посебно производне трошкове, и калкулације, као и њихов утицај на пословни резултат.

Анализа утицаја креативног рачуноводства на финансијске извјештаје, и његове импликације на пословни амбијент у Босни и Херцеговини чини четврти дио рада у којем је проведено емпијско истраживање. Прво је анализиран ниво примјене креативног рачуноводства у предузећима у БиХ. Затим се анализирао утицај употребе креативног рачуноводства на пословни амбијент у БиХ, као и ниво утицаја на финансијске извјештаје. Поред тога урађена је анализа кључних извора неефикасне примјене рачуноводствених стандарда и законских прописа.

У Закључку су представљени резултати истраживања, и потврђена је основна и помоћне хипотезе. Презентована су потенцијална ограничења и евентуалне грешке, као и нови проблеми који ће се можда појавити у процесу истраживања.

5. Научне резултате докторске дисертације

Очекивани научни допринос огледа се у утврђивању утицаја креативног рачуноводства на финансијске извјештаје у Босни и Херцеговини. У овој докторској дисертацији анализирана су бројна истраживања примјене креативног рачуноводства, и начини за спречавање манипулација у финансијским извјештајима. Ова истраживања која су анализирана углавном су проведена у свијету, док се недовољна пажња самом креативном рачуноводству и његовим импликацијама на финансијске извјештаје посвећује у Босни и Херцеговини. Кроз овакав приступ дошло се до сазнања да постоји велики проблем непосвећености пажње примјени креативног рачуноводства од стране професионалних рачуноводствених удружења, али и државе. Због тога се суочавамо са посљедицама, а једна од њих је и неповјерење од стране корисника финансијских извјештаја, обзиром да они не представљају стварно стање пословања. Жеља је да се овом дисертацијом покаже и анализира утицај креативног рачуноводства на финансијске извјештаје, и да се укаже на неопходност укључивања форензичког рачуновође на нивоу државе у испитивању истинитих и фер података у финансијским извјештајима. Научни допринос ове дисертације је такође у квантификацији утицаја креативног рачуноводства на пословни амбијент и неповјерење инвеститора. За нашу земљу изузетно је битна будућа стратегија привлачења страних инвестиција, и да се та

улагања искористе ефективније и квалитетније. Управо то би био важан циљ ове дисертације, као и могућност да се постојећи научни оквири и сазнања о овој теми даље искористе. Тешкоће у протеклим годинама јављају се као резултат државног уређења и подијељености државе, па самим тиме постоје бројни законски прописи који се примјењују, а све то додатно отежава праћење и контролу. Дисертација је у том смислу указала на тај проблем и такође садржи приједлоге мјера и активности којима би се побољшала сарадња са Савезом рачуновођа и ревизора како би се кроз њихов утицај и остварили бољи резултати у будућем периоду.

Ова дисертација по свом обиму, садржају и квалитету испуњава све услове у односу на пријављену тему, те постављеним циљевима, предмету и задатку истраживања, те су уз научни приступ потврђене постављене хипотезе, уз потврду са подацима и њиховим анализама који су презентирани.

Истраживање у овој дисертацији огледа се у теоријском и практичном доприносу ове докторске дисертације, тиме што се:

1. потврђује постављена хипотеза с којом се кренуло у истраживање, а која гласи да примјена креативног рачуноводства представља темељ за настанак грешака, кривотворених позиција, проневијера и превара у финансијским извјештајима, а што се директно одражава на квалитет финансијских извјештаја у предузећу;
2. потврђује се да примјена креативног рачуноводства доводи до погрешног приказивања положаја привредног друштва;
3. манипулације у финансијским извјештајима јављају на различитим позицијама у билансима у зависности од ситуације до ситуације, и у зависности од самог мотива преваре;
4. одређивање материјално значајних позиција помаже при утврђивању позиција које су погодне за стварање могућности кривотворења;
5. потреба за увођењем нове професије форензичког рачуновође је оправдана како би се откриле, истражиле и ријешиле рачуноводствене преваре.

6. Примјењивост и корисност резултата у теорији и пракси³

Докторска дисертација се бавила истраживањем примјене креативног рачуноводства у Босни и Херцеговини. У дисертацији се истраживала и анализирана примјена креативног рачуноводства и методе, технике и поступке који се користе, с циљем проналазка рјешења за њихово спречавање, како би финансијски извјештаји приказивали стварну слику пословања.

Истраживањем је потврђена све чешћа употреба креативног рачуноводства. Његова примјена не даје објективан и фер приказ финансијског положаја предузећа, и самим тим долази до пада квалитета и повјерења у финансијске извјештаје, а што свој одраз проналази у стварању погрешне финансијске слике успјешности предузећа, и стварања неповољног пословног амбијента. Изградња позитивног пословног амбијента с циљем привлачења страних инвестиција подразумијева објективно и фер финансијско извјештавање.

Методе и технике које су обрађене у овој дисертацији су у потпуности неопходне и примјењиве у пракси предузећа у Босни и Херцеговини, јер се њиховом примјеном може успјешно утицати на спречавање примјене креативног рачуноводства. Значи, да су истраживања у овој дисертацији примјењива у пракси предузећа током њиховог пословања.

7. Начин презентирања резултата научној јавности⁴

До сада је мр.сц. Азира Османовић објавила десет научних радова и то:

1. Османовић А., Омерхоџић С., УПРАВЉАЊЕ ЈАВНИМ ДУГОМ У БОСНИ И

³ Истаћи посебно примјењивост и корисност у односу на постојећа рјешења теорије и праксе

⁴ Наводе се радови докторанта у зборницима и часописима у којима су објављени (истраживачки проблеми и резултати предмета истраживања докторске дисертације)

- ХЕРЦЕГОВИНИ У ФУНКЦИЈИ ИСПУЊАВАЊА КРИТЕРИЈА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ, Анали пословне економије, Бања Лука, 2014. година
2. Османовић А., УПРАВЉАЊЕ РИЗИКОМ ПОРТФОЛИЈА ВАНБИЛАНСНИХ АКТИВНОСТИ БАНКЕ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ПРИХОД БАНКЕ, Анали пословне економије, Бања Лука, 2013. година
3. Кешетовић И., Османовић А., ПУБЛИЦ ДЕБТ МЕНЕДЖМЕНТ ИН ОРДЕР ТО МЕЕТ ЕУ КРИТЕРИЈА, Интернационал Конференце "Економија Тхеори анд Практице: Меетинг тхе Неџ Цхалленгес", Мостар, 2011. година
4. Османовић А., Херић Е., ЗАЈЕДНИЧКО УЛАГАЊЕ ЗА ФИНАНСИРАЊЕ И РАЗВОЈ ПОСЛОВАЊА, Пословни консултант, Тузла, 2011. године
5. Османовић А., СИСТЕМ РАСПОДЕЛЕ ЈАВНИХ ПРИХОДА НА ПРИМЈЕРУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ, Пословни консултант, Тузла, 2012. година
6. Османовић А., Јусуповић М., УТИЦАЈ ЗАКОНСКЕ РЕГУЛАТИВЕ НА РАЗВОЈ ФАКТОРИНГА У ФЕДЕРАЦИЈИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ У КОНТЕКСТУ НОВОГ ЗАКОНА О ФАКТОРИНГУ, 4. Међународни симпозиј Фојница, Зборник радова Финконсулт, 2016. година
7. Османовић А., ЗНАЧАЈ ФИНАНСИЈСКИХ ИЗВЈЕШТАЈА ЗА ПОСЛОВАЊЕ ПРЕДУЗЕЋА, Пословни консултант бр. 59, Тузла, септембар 2016. година
8. Османовић А., Јусуповић М., ОТКРИВАЊЕ И СПРЕЧАВАЊЕ МАНИПУЛАЦИЈА У ФИНАНСИЈСКИМ ИЗВЈЕШТАЈИМА, 6. Међународни симпозиј, Зборник радова Финконсулт, 2018. година
9. Османовић А., УПОТРЕБА РАЧУНОВОДСТВА У ОБЛАКУ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ, 1. Међународна научна конференција о дигиталној економији ДИЕЦ 2018., Зборник радова, 2018. година
10. Османовић А., Јусуповић М., ПРЕДНОСТИ ПРИМЈЕНЕ НОВИХ ПРОПИСА О ТРАНСФЕРНИМ ЦИЈЕНАМА, 7. Међународни симпозиј, Зборник радова Финконсулт, 2019. година

У будућем периоду наставити ће презентирати истраживања на научним и стручним скуповима, симпозијумима, семинарима, као и објављивањем у стручним и научним часописима.

8. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ⁵

Комисија сматра да је тема докторске дисертације актуелна, те да резултати истраживања могу бити од велике користи за науку, како у теоријском тако и у практичном смислу.

Кандидаткиња је спровела истраживања користећи релевантне и званичне податке о пословању предузећа и њиховим перформансама. Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави и садржи све битне елементе који се односе на пријављену тезу, циљ и предмет истраживања те постављену хипотезу.

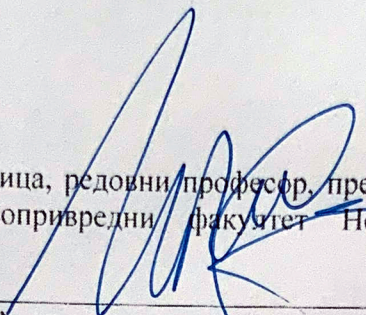
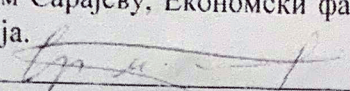
На основу јасно постављеног циља и предмета истраживања, логично постављеног и реализованог плана истраживања, датих позитивних одговора на постављену хипотезу истраживања те сегментираних научног доприноса у области рачуноводства и ревизије, Комисија предлаже Научно-наставном вијећу Економског факултета Брчко да прихвати Извјештај и позитивно оцјени докторску дисертацију кандидаткиње Мр.сц. Азира Османовић под називом „Утицај креативног рачуноводства на финансијске извјештаје у Босни и Херцеговини“ и да кандидаткињи одобри јавну одбрану докторске дисертације и тиме стекне титулу доктора економских наука.

⁵ У закључку се, поред осталог, наводи и назив квалификације коју докторант стиче одбраном тезе

Мјесто: Брчко

Датум: _____

Комисија:

1. Проф. др Недељко Тица, редовни професор, предсједник Комисије, Универзитет у Новом Саду, Пољопривредни факултет Нови Сад, ужа научна област: агроэкономија.

2. Проф. др Срђан Лалић, ванредни професор, ментор и члан Комисије, Универзитет у Источном Сарајеву, Економски факултет Брчко, ужа научна област: рачуноводство и ревизија.

3. Доц. др Рената Лучић, доцент, члан комисије, Универзитет у Источном Сарајеву, Економски факултет Брчко, ужа научна област: рачуноводство и ревизија
